

EESTI LGBT+ ÕPILASTE KOOLIKESKKONNA UURING 2018

---

*Täname LGBT+ õpilasi,
kes olid valmis oma kogemusi jagama.*

*Täname annetajaid,
kelle abil on Eesti esimene LGBT+ õpilaste koolikeskkonna uuring avalikuks saanud.*

Eesti LGBT+ õpilaste koolikeskkonna uuring

Aasta: 2018

Läbiviija: Eesti LGBT Ühing

Koostajad: Maret Ney, Kristel Rannaääre, Kristiina Raud

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
UURINGU LÄBIVIIMINE	5
Uuringu taust ja eesmärk	5
Valim ja selle moodustamine	5
Uuringu piirangud	8
VAENULIKU KOOLIKESKKONNA TEGURID JA MÕJU LGBT+ ÕPILASTELE	9
Üldine turvatunne koolis	9
Vaenulik keelekasutus	10
Homovaenulik keelekasutus	11
Transvaenulik keelekasutus	12
Vaenulik keelekasutus soolise eneseväljenduse kohta	13
Vägivalla kogemine koolis	13
Vaimne vägivald	14
Füüsiline vägivald	14
Küberkiusamine	15
Seksuaalne ahistamine	15
Koolis toimunud vägivallast teatamine	16
Vaenuliku koolikeskkonna mõju õpitulemustele ja õpilase heaolule	17
Akadeemilised eesmärgid, tulemused ja koolist puudumine	17
Kuuluvustunne koolis	19
Õpilase vaimne tervis	20
KAASAV KOOLIKESKKOND JA SELLE MÕJU LGBT+ ÕPILASELE	22
Koolitöötajate toetus	22
Toetavad koolitöötajad ja parem koolikogemus	23
Kaasavad õppematerjalid	24
Kaasav õppetöö	26
Kooli kodukord	27
KOOLITÖÖTAJATE SUHTUMISE ERINEVUS EESTI JA VENE ÕPPEKEELEGA KOOLIDES	29
UURINGU KOKKUVÕTE JA ANALÜÜS	30
SOOVITUSED KOOLIKESKKONNA TURVALISUSE PARANDAMISEKS	34
EESTI LGBT ÜHINGUST	36

SISSEJUHATUS

Hea haridusvaldkonna töötaja ja huviline!

Loed Eesti esimese LGBT+¹ õpilaste koolikeskkonna uuringu tulemusi. Esmakordselt said ühe haavatava kogukonna noored võimaluse oma heaolu, turvalisust ja õpikeskkonda ise hinnata ja kommenteerida.

Paraku näitab meie uuring, et paljud LGBT+ noored ei tunne end koolis turvaliselt, kogevad vaimset ja füüsilist vägivalda ning ei leia toetust ka koolitöötajatelt.

Levinud on arvamused, et LGBT+ õpilased on nõ tavalised noored ja probleeme tekitab hoopis neile tähelepanu pööramine, et LGBT+ noori ei kiusata või et mõnes koolis polegi ühtegi LGBT+ õpilast. Arvatakse ka seda, et homo- ja transvaenulik sõnakasutus on süütu ja ohutu teismeliste lõõpimine. Samas peegeldab kool laiemat ühiskonda, milles levib aina kasvav vaen ja arusaam, et teatud gruppidele võibki haiget teha.

Etteruttavalt võib öelda, et eelmainitud arvamused LGBT+ õpilaste kohta osutuvad uuringu tulemuste põhjal vääraks, sest LGBT+ noored on meie koolides olemas, nad puutuvad kokku kiusamisega ning homo- ja transvaenulik kõnepruuk on väga levinud. Kahjuks ei astu õpilaste kaitseks ka koolitöötajad alati välja ning koolis veedetud aeg võib noortele jääda valusaks kogemuseks, neil võib kujuneda depressioon ning haridustee võib pooleli jääda.

Äsja möödus 30 aastat ÜRO lapse õiguste konventsiooni vastuvõtmisest, mille kohaselt on lapsed ühiskonna täieõiguslikud liikmed, kellel on õigus kaitsele, täisväärtuslikule lapsepõlvele ja toetatud arengule. 2019 novembris tähistatud lapse õiguste kuu raames korraldas Lastekaitse Liit laste ja noorte loovkonkursi pealkirjaga "Õigus olla mina ise", kuhu laekusid ka LGBT+ seostega tööd. Lapsed teavad, kes nad on, ning soovivad elada maailmas, kus neid ja teisi aktsepteeritakse.

See uuring on oluline samm selle maailma suunas. Kuna lapsed veedavad suure osa oma ajast just koolis, saavad koolitöötajad ja muud haridusvaldkonna spetsialistid tagada igale õpilasele turvalise keskkonna, milles tunda end hoitud ja väärtustatud osana kooliperest.

---

¹ Lühend LGBT+ tähistab lesbisid, geisid, biseksuaalseid, transsoolisi ning muu seksuaal- ja sooidentiteediga inimesi.

UURINGU LÄBIVIIMINE

Uuringu taust ja eesmärk

Eestis on tehtud vähe uuringuid, mis näitavad LGBT+ inimeste eluolu. Korduvalt on läbi viidud avaliku arvamuse uuringuid², mis näitavad suhtumist LGBT+ kogukonda, kuid need ei anna häält kogukonnale endale. On küll võrdse kohtlemise voliniku uuring³, kuid sellest ei tule selgelt välja noori ja õpilasi puudutavad küsimused. Teisalt on tehtud uuringuid koolikiusamise teemadel, ent sealtki ei kuma läbi just LGBT+ õpilaste murekohad.

Ometi on noorte endi ning kogukonnaga töötavate organisatsioonide kogemustest teada, et LGBT+ õpilased kogevad kiusamist just oma identiteedi tõttu ning et tegelik või arvatav seos LGBT+ kogukonnaga võib saada ükskõik millise õpilase kiusamise põhjuseks.

Selleks, et kiusamise probleemiga tegeleda, peame teadma kiusamise põhjust. Eesti esimese LGBT+ õpilaste koolikeskkonna uuringu eesmärk ongi anda haridusvaldkonna töötajatele teavet selle kohta, kuidas LGBT+ noored end koolis tunnevad, milliseid raskusi kogevad ning mida koolilt ja koolitöötajatelt vajavad.

Uuringu viis läbi Eesti LGBT Ühing koostöös USA organisatsiooniga GLSEN, kellel on pikaajaline LGBT+ haridusvaldkonna, sh uuringute läbiviimise kogemus.

Valim ja selle moodustamine

Küsimustikule sai vastata ajavahemikus juuli–september 2018. Küsimustikku levitati ühingu Facebooki ja Instagrami lehtedel. Osalemine oli anonüümne ja vabatahtlik.

LGBT+ noored vastasid veebiküsimustikule 2017/2018 õppeaasta koolikogemuse kohta. Uuringus osalemiseks pidi vastaja olema vähemalt 13-aastane, omandama 2017/2018 õppeaastal põhi- või keskkooli üldharidus- või kutsekoolis ning määratlema end LGBT+ kogukonnaliikmena.

Küsimused käsitlesid kokkupuuteid eelarvamustega, turvalisust, kiusamist ja üldist kooliskäimise tunnetust, lisaks ka noorte akadeemilisi tulemusi, kooli tegevustes osalemist, õppeainete sisu ning tugisüsteemide olemasolu ja mõju.

---

² Eesti Inimõiguste Keskuse LGBT+teemalised avaliku arvamuse [uurimused](#).

³ [Uuring](#) „LGBTQ inimeste igapäevane toimetulek ja strateegilised valikud Eesti ühiskonnas“.

Küsimustikule vastas kokku 561 LGBT+ õpilast vanuses 13-21. Kõige rohkem oli naissoost vastajaid (72%), kolmandik identifitseeris ennast kas gei või lesbina (34%) ning enamik vastajaid oli vanuses 15–18 aastat (tabel 3). Vastajaid oli nii põhi- kui keskkooliastmest, erineva suurusega koolidest (tabel 1) ning igast Eesti maakonnast ja suurematest linnadest (tabel 2). Antud valimi puhul tasub arvestada, et 1% vastajatest on 5,6 õpilast.

Tabel 1. Koolide jaotus tüübi ja suuruse järgi

Kooli tüüp (n = 561)		Kooli suurus (n = 559)	
Põhikool (klassid 1–9)	27.5%	Vähem kui 100 õpilast	4.3%
Gümnaasium (klassid 1–12)	47.8%	101–500 õpilast	32.7%
Gümnaasium (klassid 10–12)	19.1%	501–1000 õpilast	44.9%
Kutsekool	5.7%	Rohkem kui 1000 õpilast	18.1%

Õppekeel (n = 561)	
Eesti õppekeel	83%
Vene õppekeel	15.7%
Muu õppekeelelega	1.3%

Tabel 2. Koolide asukohad maakonna ja suurlinna kaupa

Piirkonnad (n = 561)		Saaremaa	
Harjumaa	7.1%	Saaremaa	2.5%
Hiiumaa	0.9%	Tartumaa	2.5%
Ida-Virumaa	5.2%	Valgamaa	2.0%
Jõgevamaa	2.0%	Viljandimaa	2.9%
Järvamaa	1.8%	Võrumaa	3.4%
Läänemaa	1.8%	Linnad	
Lääne-Virumaa	4.3%	Narva	2.9%
Pärnumaa	0.9%	Pärnu	4.3%
Põlvamaa	1.1%	Tallinn	37.4%
Raplamaa	2.5%	Tartu	14.8%

Tabel 3. Valimi jagunemine

Seksuaalne orientatsioon (n = 559)	
Biseksuaalne	50.1%
Gei/lesbi	34.2%
Heteroseksuaalne	0,5%
Muu mitteheteroseksuaalne	5.9%
Määratlemata/kahtlev	0.5%
Panoseksuaalne	7.7%

Sugu (n = 527)	
Cis-sooline	87.9%
Mees	17.1%
Naine	70.8%
Transsooline	9.9%
Mees	6.5%
Naine	0.9%
Mittebinaarne	2.5%
Muu	2.3%

Klass (n = 540)	
5	0.2%
6	4.4%
7	11.3%
8	15.7%
9	18.5%
10	20.4%
11	16.5%
12	12.6%
Muu	0.4%

Vanus (n = 561)	
Keskmine vanus	16.2

Uuringu piirangud

Ajaline piirang. Uuringus said osaleda LGBT+ noored, kes käisid koolis 2017/2018 õppeaastal, sh noored, kes sel aastal kooli pooleli jätsid. Seega ei sattunud valimisse nt need LGBT+ noored, kes olid enne seda õppeaastat kooli lõpetanud või välja langenud.

Mugavusvalim. Valimisse kuuluvad noored, kelleni jõudis info uuringu kohta läbi sotsiaalmeedia (Facebook, Instagram): Eesti LGBT Ühingu postitused ja sihitud reklaam. Seega võisid valimist välja jääda LGBT+ noored, kes ei olnud sotsiaalmeedia kriteeriumite järgi kättesaadavad.

Eesti ja vene õppekeele koolide võrdlus. Uuringu andmete järgi saab luua vaid piiratud võrdlusi erineva õppekeele koolide vahel. Järgmistes sarnastes uuringutes tuleks saada mõlema õppekeele koolide LGBT+ õpilaste usaldusväärne valim, et võimalikke erinevusi põhjalikumalt analüüsida.

Piirkondlikud üldistused. Väikeste valimite tõttu ei saa teha piirkondlikke üldistusi. Järgmistes taolistes uuringutes tuleks võimalusel suurendada valimit ning pöörata tähelepanu eri piirkondade esindatusele valimis.

Kutsekooli õpilaste valim. Kutsekooli kui ühe koolitüübi LGBT+ õpilaste valim oli liiga väike, et selle koolitüübi kohta üldistusi teha. Järgmistes sarnastes uuringutes tuleks alaesindatud koolitüüpide õpilasteni jõudmisele pöörata suuremat tähelepanu.

LGBT+ sildi piiratus. Kuna uuringusse kutsuti osalema LGBT+ identiteediga noori, võisid valimist välja jääda noored, kes tunnevad külgetõmmet samast soost inimeste suhtes või kelle sooidentiteet ei vasta sünnil määratud soole, kuid kes ei soovi või ei oska end LGBT+ kogukonda kuuluvaks pidada.

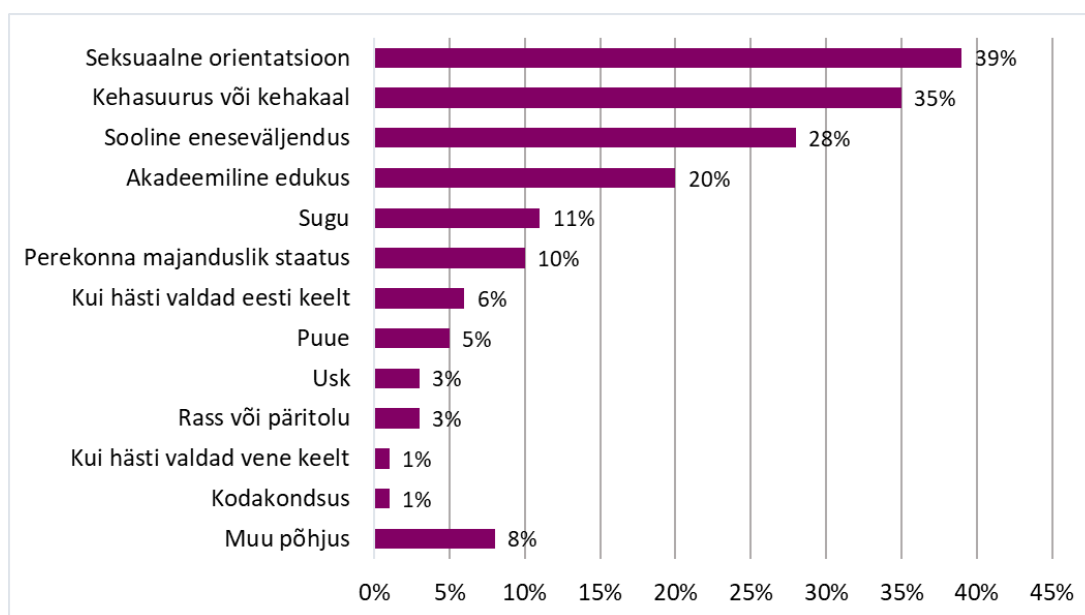

VAENULIKU KOOLIKESKKONNA TEGURID JA MÕJU LGBT+ ÕPILASTELE

Üldine turvatunne koolis

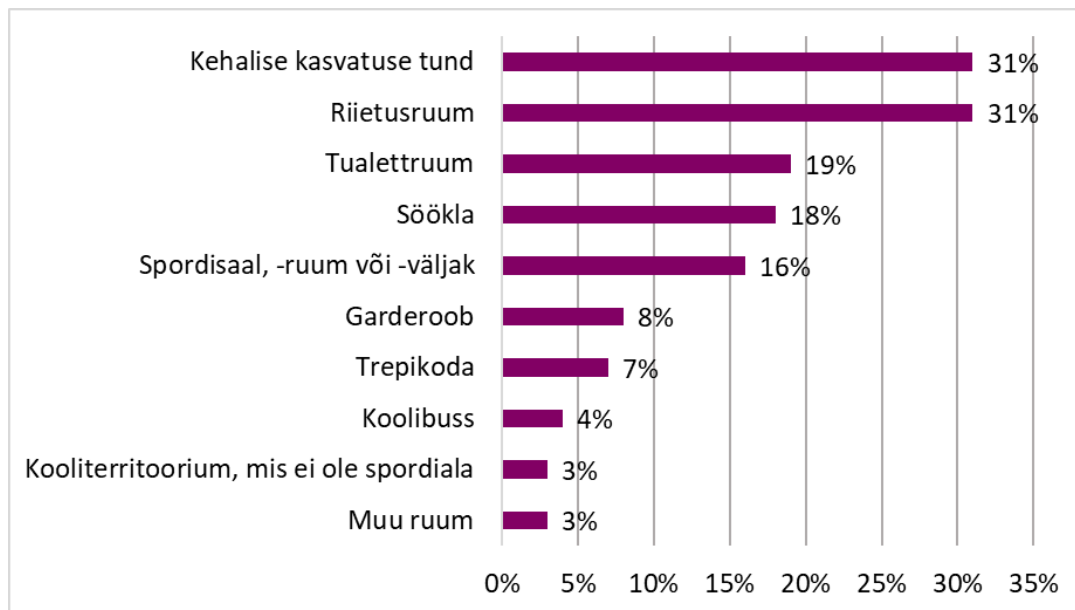
LGBT+ õpilased võivad end koolis ebaturvaliselt tunda erinevatel põhjustel: mõned neist on ühised üldise õpilaskonnaga, mõned aga iseloomulikud just LGBT+ noortele nende identiteedi või eneseväljenduse tõttu. Kui õpilane ei tunne end koolis turvaliselt, ei tunne ta end kooli kuuluvana ning suurema tõenäosusega ei soovi ta ka koolis käia. Ebaturvalisuse tunne tundides ja kooliruumides võib samal ajal mõjutada koolinoore akadeemilisi tulemusi, ligipääsu terviklikule haridusele ja edasist haridusteed. Lisaks kannatab ka õpilase vaimne ja füüsiline tervis.

Uuringus osalenud LGBT+ õpilased tundsid end koolis ebaturvaliselt eelkõige oma seksuaalse orientatsiooni (39%), kehasuuruse või -kaalu (35%) ja soolise eneseväljenduse tõttu (28%) (joonis 1). Vaid 31% vastanutest ütles, et ei tunne ennast koolis ebaturvaliselt.

Joonis 1. Põhjused, miks LGBT+ õpilased end koolis ebaturvaliselt tunnevad

Ebamugavuse või ebaturvalisuse tõttu vältisid LGBT+ õpilased kõige sagedamini kehalise kasvatus tunde (31%), riietusruume (31%), tualettruume (19%) ja sööklad (18%) (joonis 2). Vaid 43% vastanutest ei väldi koolis ühtegi ruumi või tundi ebamugavuse või ebaturvalisuse tõttu.

Joonis 2. Koolitunnid ja -ruumid, mida LGBT+ õpilased ebamugavuse või ebaturvalisuse tõttu väldivad

21% LGBT+ õpilastest oli viimasel koolikuul puudunud vähemalt ühel koolipäeval, sest nad tundsid, et kool, kooli- või kodutee ei ole turvaline.

„Meenub, kuidas paar aastat tagasi geist klassivenda sõimati pidevalt “tõmba end oksa pede” jne. Ta ei tundunud sellest kõige rohkem sandistatud olevat, aga tal oli vähem sõpru ja teda ei kutsunud pidudele. Ta lahkus koolist...“

„Tualettruumid tehti meil “sooneutraalseks”, mis tegi minu elu kõvasti mugavamaks.“

Vaenulik keelekasutus

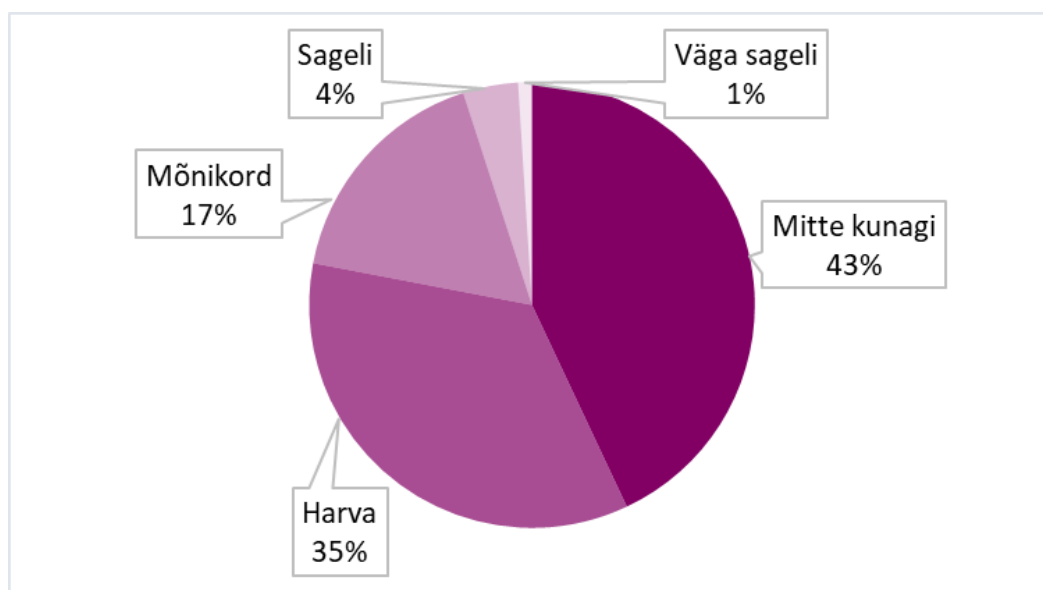
Ühiskonnas levivad negatiivsed eelarvamused ja suhtumine LGBT+ inimestesse peegelduvad suuresti keelekasutuses. LGBT+ inimeste kohta käibel olevaid solvavaid ja vaenulikke väljendeid kasutatakse ka üldiste nalja-, mõnitus- või sõimusõnadena. Kodus, avalikus ruumis ja meedias kõlanud sõnu võtavad kasutusele ka noored ning nii jõuavad need koolidesse.

Uuringust selgus, et suurem osa LGBT+ õpilastest on oma koolis märganud laialdast LGBT+ inimeste suhtes vaenulikku keelekasutust, mille all ei kannata ainult LGBT+ õpilased, vaid kogu õpilaskond, sest selle sihiks võib olla iga millegi poolest erinev õpilane.

Kui koolitöötajad ei sekku või kasutavad ise homo- või transvaenulikke⁴ väljendeid, saadab see õpilastele sõnumi, et selline käitumine on lubatud ja normaalne. LGBT+ õpilastele loob see aga ebaturvalise keskkonna, sest nad viibivad kohas, kus nende identiteeti võib igaüks solvata või rünnata.

Homovaenulik keelekasutus

57% vastanutest märkis, et olid kuulnud homovaenulikke kommentaare õpetajatelt jt koolitöötajatelt (joonis 3).

Joonis 3. Kui sageli kuulevad LGBT+ õpilased homovaenulikke märkusi õpetajatelt jt koolitöötajatelt

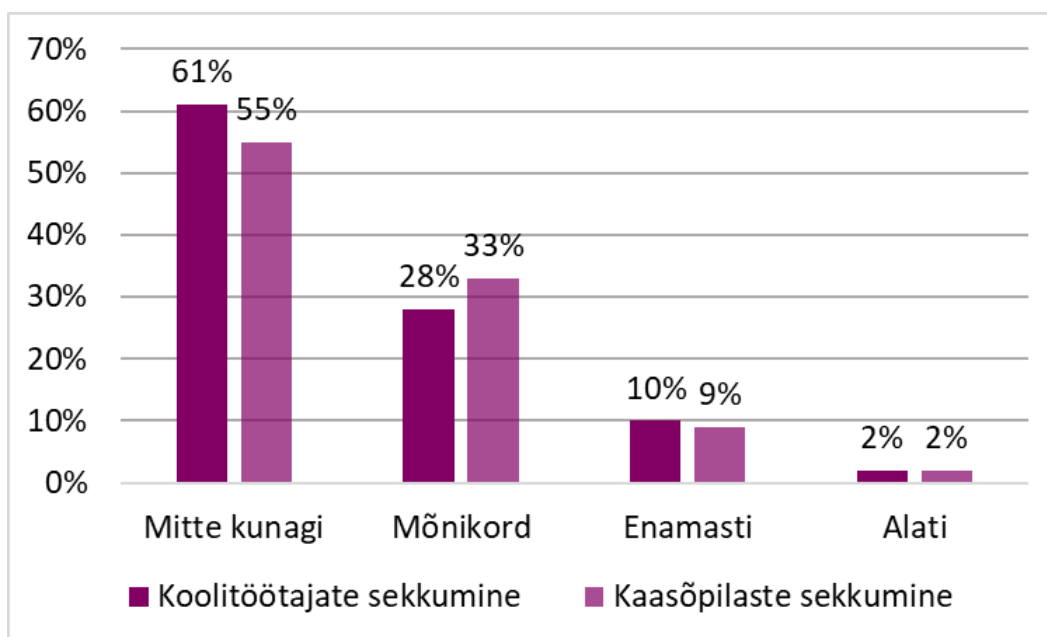
Lisaks märkis 60% LGBT+ õpilastest, et on kuulnud teisi õpilasi tegemas homovaenulikke märkusi, nagu „see on nii gei“, „lesbar“ ja „pede“, väga sageli või sageli. 16% LGBT+ noortest, kes olid kuulnud homovaenulikku sõnakasutust, vastasid, et selliseid märkusi teeb koolis enamik õpilasi.

Enamasti teevad kaasõpilased homovaenulikke märkusi siis, kui õpetajaid või teisi koolitöötajaid juures ei ole. 13% vastanutest märkis, et koolitöötaja oli alati või enamasti juures, millest omakorda 61% vastanutest märkis, et juuresviibinud koolitöötajad ei sekkunud kunagi (joonis 4).

⁴ **Homovaen** ehk **homofobia** on tugev negatiivne tunne, mõnikord ka viha teistsuguse seksuaalidentiteediga inimeste vastu, mis võib väljenduda vägivaldses ja diskrimineerivas käitumises. Siin eelistatakse läbivalt laiemat vaenu mõistet, sest foobia viitab tugevalt ainult hirmule.

Transvaen ehk **transfoobia** on tugev negatiivne tunne, mõnikord ka viha teistsuguse sooidentiteedi või soolise eneseväljendusega inimeste vastu, mis võib väljenduda vägivaldses ja diskrimineerivas käitumises. Siin eelistatakse läbivalt laiemat vaenu mõistet, sest foobia viitab tugevalt ainult hirmule.

Lisaks koolitöötajatele saavad homovaenulikke märkusi kuuldes sekkuda ka kaasõpilased. Siiski märkis vaid 11% vastanutest, et kaasõpilased sekkusid alati või enamasti, ning 55% vastas, et nende kaaslasid ei sekkunud kunagi (joonis 4).

Joonis 4. Koolitöötajate ja kaasõpilaste sekkumine homovaenulike märkuste kuulmisel

„Õpetajad tihti räägivad kuidas lgbt on haigus, mida tuleks ravida.“

„Õpetajad räägivad tihti tunnivaliselt lgbt inimestest halvasti, kuidas nad on väärakad, rõvedad, perverdid jne saan aru, et igalühel oma arvamus, kuid õpilaste ees on väga kohatu nii rääkida.“

Transvaenulik keelekasutus

Negatiivsed kommentaare tehakse ka transsooliste inimeste kohta, sest nemad on samuti vähemusgrupp, mis ei sobitu normatiivsesse ja “traditsioonilisse” arusaama soost ja soonormidest. Sõnad nagu “transa” omavad negatiivset tähendust ning kinnistavad negatiivseid eelarvamusi transsooliste inimeste kohta.

37% LGBT+ õpilastest vastas, et nad kuulevad koolikeskkonnas transvaenulikke kommentaare väga sageli või sageli.

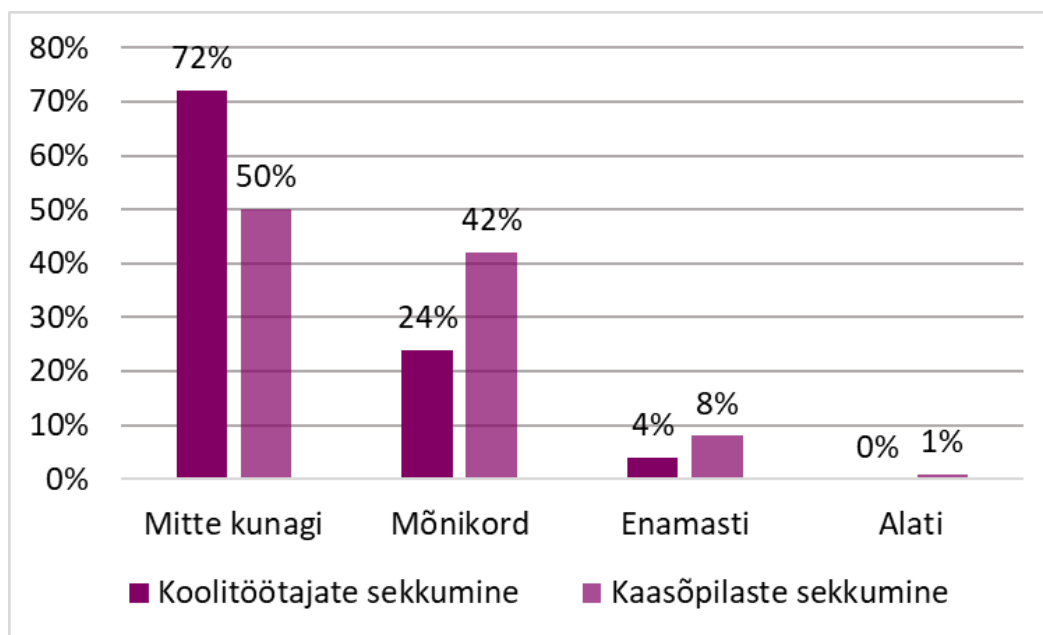
Vaenulik keelekasutus soolise eneseväljenduse kohta

Sooline eneseväljendus võib, kuid ei pruugi olla seotud inimese soolise ja/või seksuaalse identiteediga, mistõttu negatiivsed kommentaarid selle kohta võivad olla nii homo- kui transvaenulikud. Sooline eneseväljendus hõlmab näiteks riietust, käitumist ja maneere.

48% LGBT+ õpilastest märkis, et on koolis kuulnud kommentaare kellegi soolise eneseväljenduse kohta väga sageli või sageli. Rohkem on kuulnud märkusi nende kohta, kes ei ole piisavalt "mehelikud", kui nende kohta, kes ei ole piisavalt "naiselikud". Sellest võib järeldada, et soole vastavat eneseväljendust peetakse olulisemaks nende puhul, kes on või keda peetakse meessoost olevaks, kui nende puhul, kes on või keda peetakse naissoost olevaks.

8% vastanutest märkis, et enamik nende koolikaaslastest on teinud kellegi soolise eneseväljenduse kohta negatiivseid kommentaare, ning 19% vastanutest märkis, et nad on kuulnud selliseid märkuseid väga sageli või sageli õpetajatelt jt koolitöötajatelt.

72% vastanutest ütles, et õpetajad jt koolitöötajad ei sekkunud märkuste kuulmisel mitte kunagi ning 50% vastanutest ütles, et kaasõpilased ei sekkunud märkuste kuulmisel mitte kunagi (joonis 5).

Joonis 5. Koolitöötajate ja kaasõpilaste sekkumine soolist eneseväljendust puudutavate vaenulikke märkuste kuulmisel

Vägivalla kogemine koolis

Vaenulik keelekasutus võib luua pinna sihilikule vaimsele vägivallale, mis võib omakorda muutuda ka füüsiliseks. Homo- ja transvaenulik keelekasutus võib luua arusaama, et vägivald LGBT+ noorte vastu on õigustatud. Vaimne ja füüsiline vägivald muudavad kooli õpilastele ebaturvaliseks ning

vägivalla kogemine võib tõsiselt mõjutada õpilaste elusid ka pikemas perspektiivis, näiteks põhjustada stressi, depressiooni ja katkenud haridusteed või mõjutada tööturul osalemist.

Vaimne vägivald

Kuigi füüsilised kiusamisvormid on kõrvalseisjatele nähtavamad, mõjutab õpilasi tugevalt ka noortevahelistes suhetes esinev vaenulikkus. 68% LGBT+ õpilastest märkis, et on viimase kooliaasta jooksul kogunud vaimset vägivalda oma seksuaalse orientatsiooni, soo või soolise eneseväljenduse tõttu (joonis 6):

- 51% LGBT+ õpilasi olid kogunud verbaalset ahistamist oma soolise eneseväljenduse tõttu;
- 43% LGBT+ õpilasi olid kogunud verbaalset ahistamist oma seksuaalse orientatsiooni tõttu;
- 34% LGBT+ õpilasi olid kogunud verbaalset ahistamist oma soo tõttu;

kusjuures

- 77% LGBT+ õpilastest on koolikaaslased meelega tegevustest välja jätnud;
- 68% kogesid vaimset vägivalda nagu mõnitamine, ähvardamine jms;
- 66% LGBT+ õpilaste kohta on koolis levitatud valesid või kuulujutte (joonis 6).

Füüsiline vägivald

19% LGBT+ õpilasi märkis, et on viimase aasta jooksul oma seksuaalse orientatsiooni, sooidentiteedi või soolise eneseväljenduse tõttu koolis kokku puutunud füüsilise vägivallaga nagu lükkamine, tõukamine vms (joonis 6):

- 12% LGBT+ õpilastest on seda kogunud oma soolise eneseväljenduse tõttu;
- 9% LGBT+ õpilastest on seda kogunud oma seksuaalse orientatsiooni tõttu;
- 9% LGBT+ õpilastest on seda kogunud oma soo tõttu.

6% LGBT+ õpilasi märkis, et on viimase aasta jooksul oma seksuaalse orientatsiooni, sooidentiteedi või soolise eneseväljenduse tõttu koolis kokku puutunud raskema füüsilise vägivallaga nagu löömine, peksmine, relvaga vigastamine vms (joonis 6):

- 4% LGBT+ õpilastest on seda kogunud oma soolise eneseväljenduse tõttu;
- 3% LGBT+ õpilastest on seda kogunud oma seksuaalse orientatsiooni tõttu;
- 3% LGBT+ õpilastest on seda kogunud oma soo tõttu.

20% LGBT+ õpilastest märkis, et kaasõpilased olid nende vara tahtlikult kahjustanud või neilt midagi varastanud (joonis 6), kusjuures 2% LGBT+ õpilastega on seda juhtunud väga sageli või sageli.

Küberkiusamine

Küberkiusamine on kiusamine läbi interneti ja elektroonilise seadme, nagu telefon, arvuti või tahvelarvuti. Viimastel aastatel on sellele kiusamisvormile pööratud aina rohkem tähelepanu, sest noorte ligipääs tehnikale on kasvanud ja seetõttu on muutunud ka kiusamise vormid.

25% LGBT+ õpilastest on kogenud küberkiusamist (joonis 6) sõnumite, e-kirjade või sotsiaalmeediaplatformide (nt Snapchat, Instagram, Twitter, Tumblr, Facebook) kaudu, kusjuures 3% märkis, et seda oli juhtunud väga sageli või sageli.

Seksuaalne ahistamine

LGBT+ õpilased, nagu ka teised koolinoored, võivad koolis kogeda seksuaalset ahistamist, näiteks soovimatut puudutamist või noorele suunatud seksuaalse alatooniga kommentaare. Kuna LGBT+ kogukonda seostatakse ühiskonnas sageli ekslikult vaid seksuaaleluga, võib LGBT+ õpilaste seksuaalne ahistamine olla seotud sarnase eelarvamusega.

34% LGBT+ õpilastest on koolis kokku puutunud seksuaalse ahistamisega (joonis 6), kusjuures 4% on seda kogenud väga sageli või sageli.

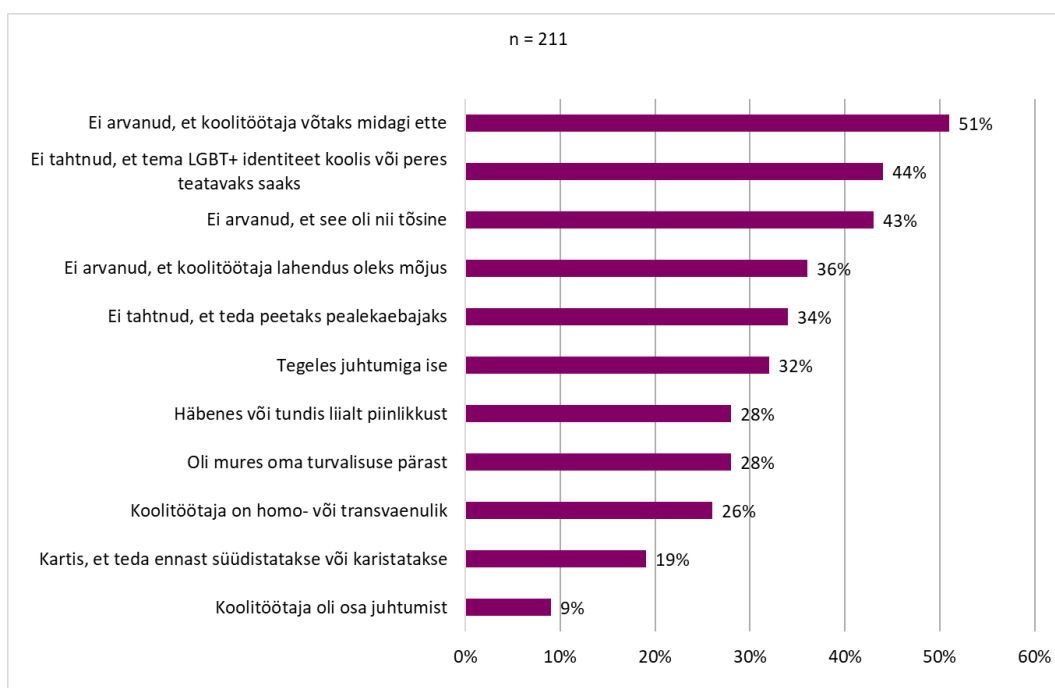

Joonis 6. Erinevad vägivallavormid, mida LGBT+ õpilased koolis kogevad

Koolis toimunud vägivaldast teatamine

Kui vägivald leiab aset kooliterritooriumil, eeldatakse, et õpetajad jt koolitöötajad tegelevad probleemiga võimalikult efektiivselt. Ometi ei julge või ei soovi õpilased alati koolitöötajaid juhtunust teavitada.

Vaid 33% LGBT+ õpilastest, kes olid kogunud vägivalda, andsid juhtunust teada koolitöötajatele, kusjuures vaid 12% tegid seda alati või enamasti. Õpilased, kes vastasid, et nad ei ole kunagi koolitöötajaid vägivaldast teavitanud, tõid peamiste põhjustena välja, et nad ei usu, et midagi tehtaks, nad ei soovinud, et nende LGBT+ identiteet koolis või peres teatavaks saaks, või nad ei uskunud, et olukord on nii tõsine, et peaks teavitama (joonis 7).

Joonis 7. Miks LGBT+ õpilased, kes kogesid vägivalda, ei teatanud sellest

43% nendest õpilastest, kes vastasid, et nad olid koolitöötajaid vägivaldast teavitanud, arvas, et koolitöötaja lähenemine oli väga või üsna mõjus. Raporteeritud juhtumitele reageerisid koolitöötajad peamiselt järgnevalt:

- koolitöötaja rääkis kiusajaga (47%);
- koolitöötaja soovitas raporteerijal juhtumit ignoreerida (32%);
- koolitöötaja ei teinud midagi (22%);
- koolitöötaja kaasas kõik osapooled ja kasutas konfliktilahendamise meetodeid (21%).

Kiusamise, ahistamise või rünnakute korral saaksid õpilasi kaitsta ka nende pereliikmed. Ometi on juhtunust pereliikmetele rääkinud vaid 43% LGBT+ õpilastest ning omakorda vaid 50% puhul pöördus pereliige seejärel kooli poole.

Sageli ei räägi LGBT+ noor oma perele probleemidest koolis, sest pereliikmed ei tea noore LGBT+ identiteedist või on selle suhtes negatiivselt meelestatud.

„Mõlemad vanemad on väga homo- ja transfoobsed inimesed. Neile probleemist rääkimine tekitab veelgi rohkem probleeme.“

„Sest nad on samasugused kiusajad ja neid ei koti ja nad ei saa aru, et see on tõsine, ja nad on ka täiesti homofoobid jne“

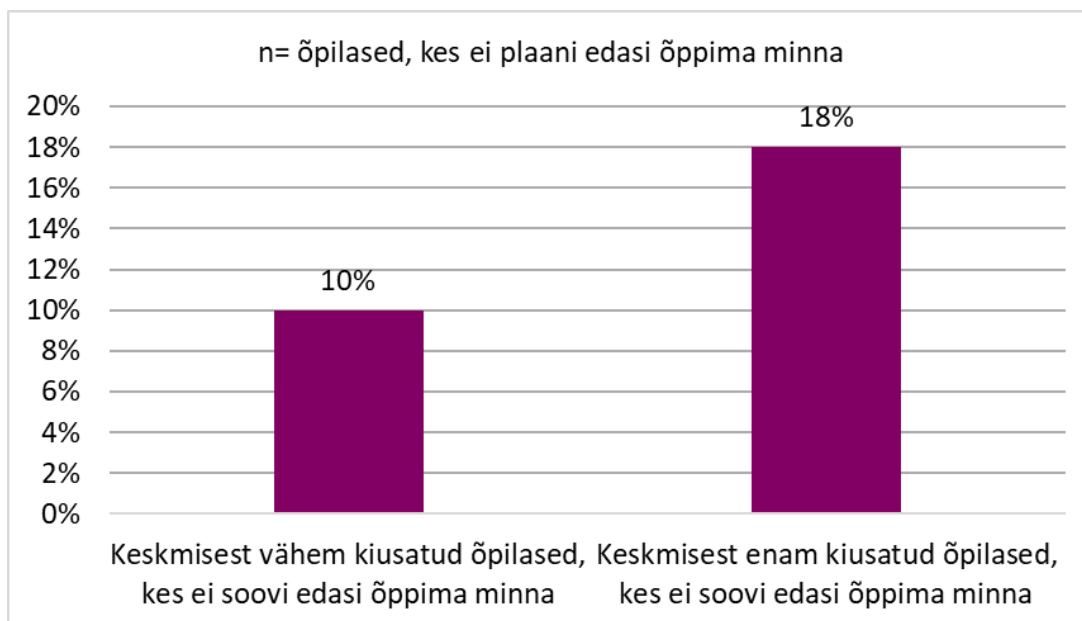
„Nad ei võta minu identiteeti tõsiselt ja ütlevad, et ma kasvan sellest välja. Arvavad, et see on minu enda süü, kui midagi juhtub.“

Vaenuliku koolikeskkonna mõju õpitulemustele ja õpilase heaolule

Ligipääs haridusele sõltub muu hulgas ka koolikeskkonnast, mis võib hariduse omandamist soodustada või takistada. Uuringu tulemused näitavad, et kiusamise ohvriks langemine võib nõrgestada kuuluvustunnet kooliperes, negatiivselt mõjutada akadeemilisi tulemusi ja kahjustada vaimset tervist.

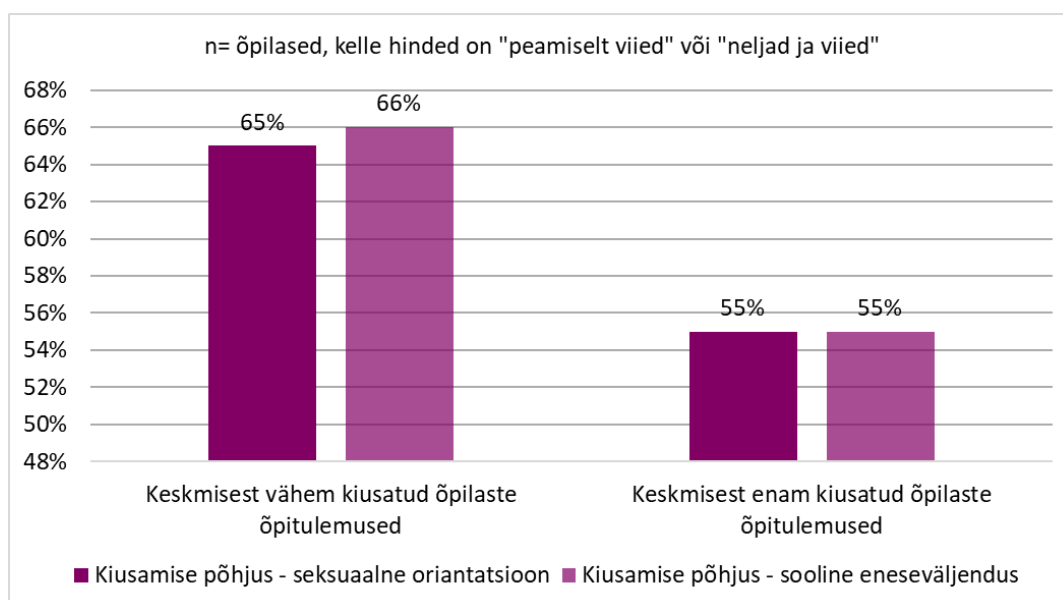
Akadeemilised eesmärgid, tulemused ja koolist puudumine

Kuigi enamik uuringus osalenud õpilastest kavatses jätkata õpinguid ülikoolis, ilmnes siiski seos kõrgemate kiusamisinäitajate ja madalamate hariduslike eesmärkide vahel. Näiteks need õpilased, kes kogesid soolise eneseväljenduse tõttu keskmisest enam kiusamist, olid teistest pea kaks korda vähem valmis õpinguid jätkama sh ülikoolis või kutseharidusasutuses (18% vs 10%) (joonis 8).

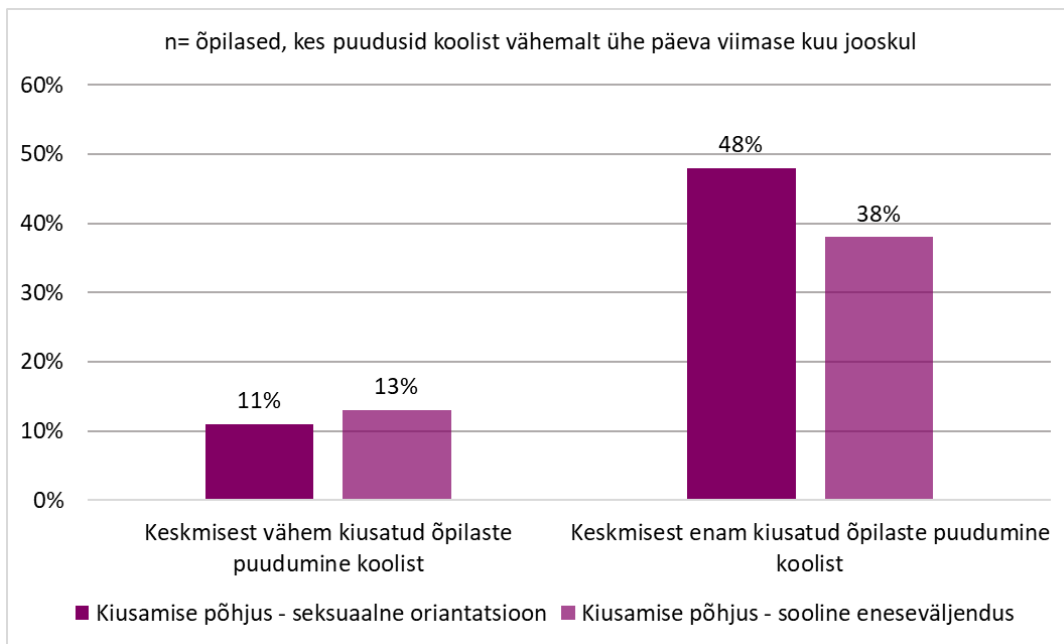
Joonis 8. Edasiõppimise soovi ja soolisel eneseväljendusel põhineva kiusamise seos

LGBT+ õpilastel, kes kogesid keskmisest enam kiusamist, olid madalamad õpitulemused. Näiteks 66% LGBT+ õpilastest, kes kogesid oma soolise eneseväljenduse tõttu keskmisest vähem kiusamist, olid õpitulemused head (hinneteks "neljad ja viied" või "peamiselt viied"). Neil LGBT+ õpilastel, kes kogesid oma soolise eneseväljenduse tõttu keskmisest rohkem kiusamist, oli heade õpitulemuste näitaja 55% (joonis 9).

Joonis 9. Õpitulemuse ja kiusu ohvriks olemise seos

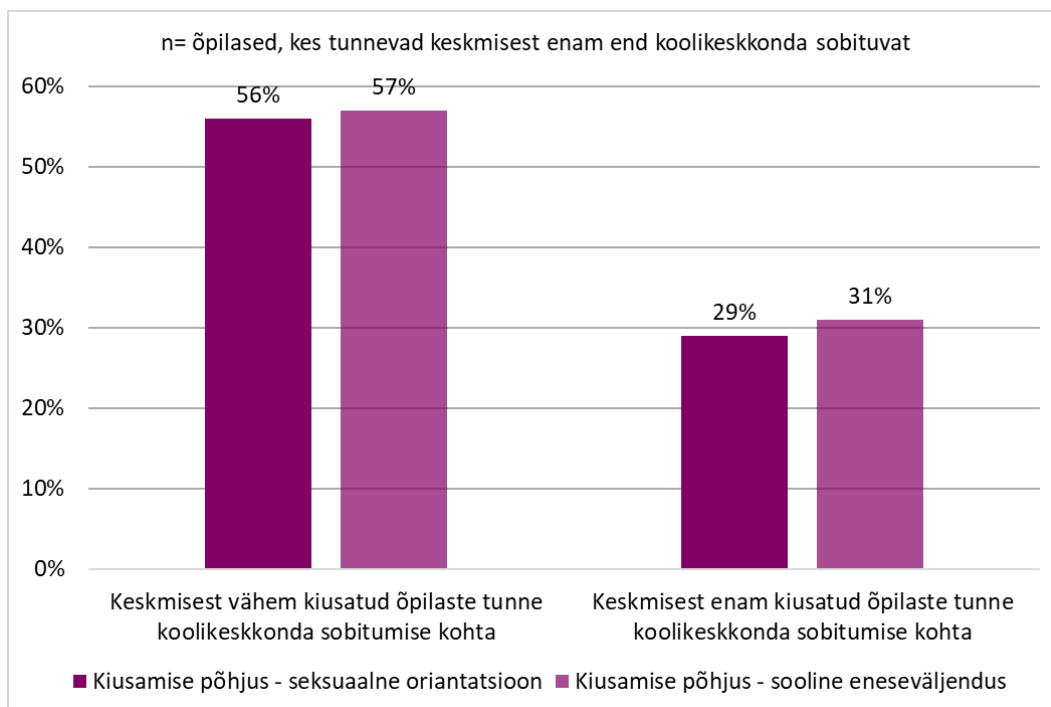
LGBT+ õpilased, kes on kogunud keskmisest enam kiusamist, puuduvad koolist suurema tõenäosusega. Näiteks LGBT+ õpilased, kes kogesid oma seksuaalse orientatsiooni tõttu keskmisest enam kiusamist, puudusid koolist neli korda suurema tõenäosusega (48% vs 11%) (joonis 10).

Joonis 10. Koolist puudumise ja kiusu ohvriks olemise seos

Kuuluvustunne koolis

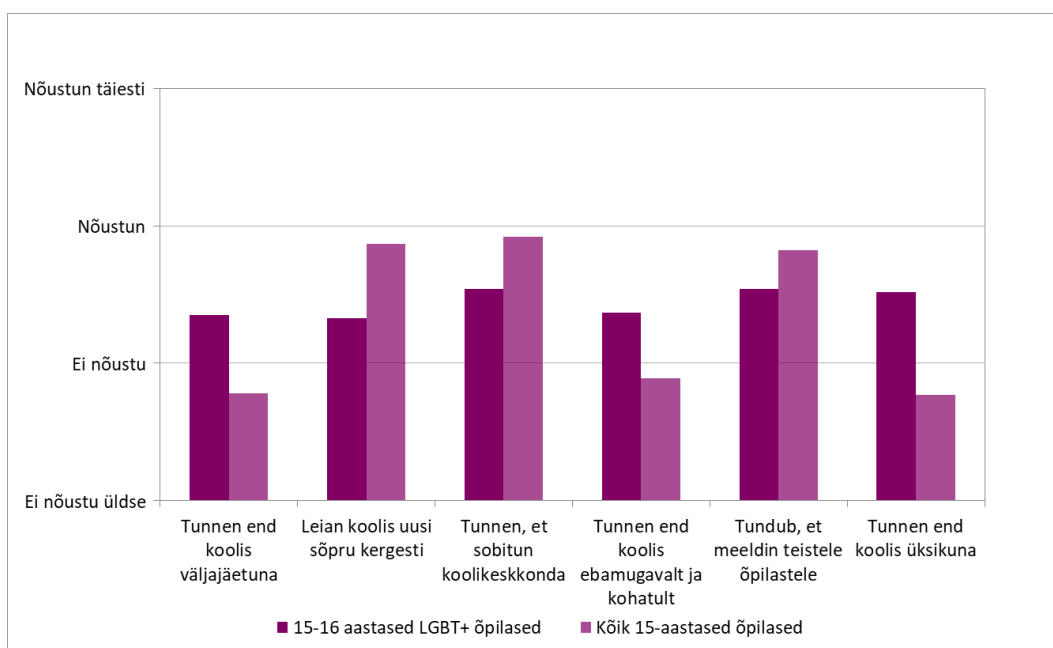
LGBT+ õpilastel, kes on kogenud keskmisest enam kiusamist, tunnevad end vähem koolikeskkonda sobituvat. Näiteks LGBT+ õpilased, kes kogesid oma soolise eneseväljenduse tõttu keskmisest enam kiusamist, tundsid end koolikeskkonda vähem sobituvat, kui need, kes kogesid keskmisest vähem kiusamist (57% vs 31%) (joonis 11).

Joonis 11. Koolikeskkonda sobitumise ja kiusu ohvriks olemise seos

Kuna koolikeskkonda sobitumise hindamisel kasutati küsimustikus samu väiteid, mis olid kasutusel 2012. aasta PISA uuringus⁵, on võimalik võrrelda Eesti LGBT+ õpilaste vastuseid kogu Eesti õpilaskonna vastustega. Siinkohal peab märkima, et PISA uuringus osalesid 15-aastased õpilased õppeaasta esimese poolaasta jooksul, LGBT+ õpilased vastasid aga terve viimase õppeaasta kohta, mistõttu nende vanuseks on 15-16.

Võrdlusest selgub, et üldpopulatsiooni noored tunnetavad suuremat kuuluvust kooliperre kui LGBT+ õpilased (joonis 12). Erinevuse peamiseks faktoriks on see, et LGBT+ noored tunnevad end rohkem üksiku ja väljajäetuna.

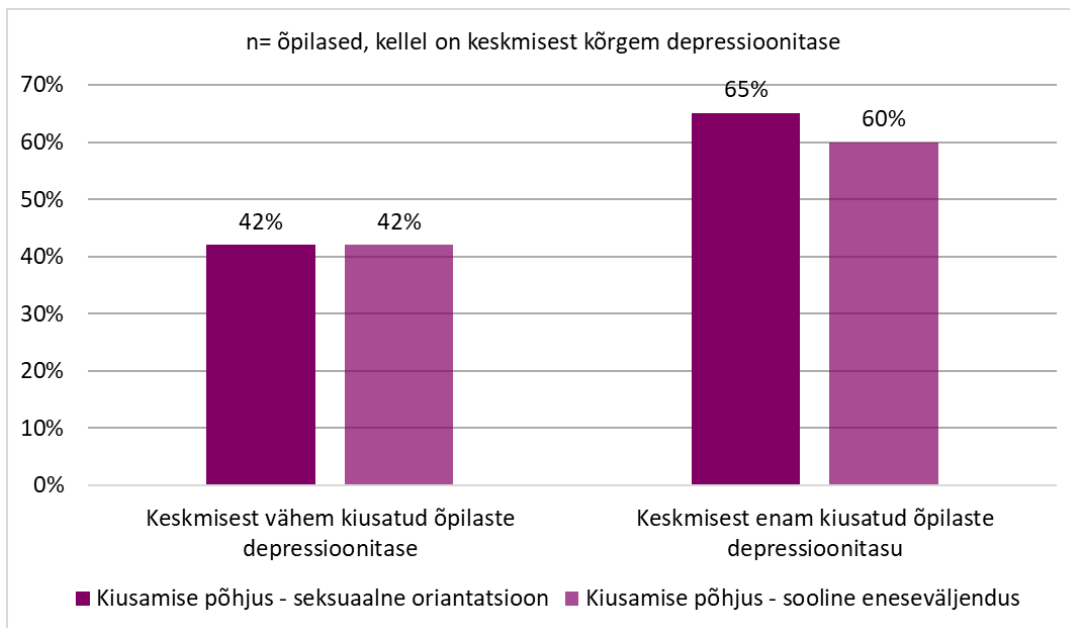

Joonis 12. Koolikeskkonda sobitumine: LGBT+ õpilaste ja kõigi õpilaste võrdlus

Õpilase vaimne tervis

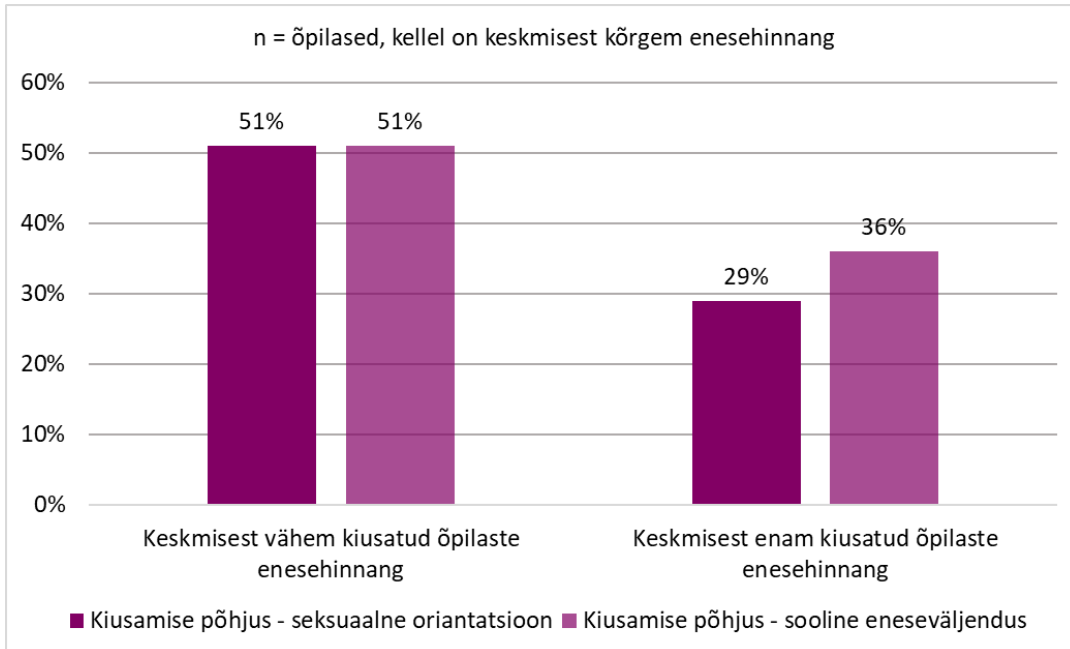
LGBT+ õpilastel, kes on kogenud keskmisest enam kiusamist, olid kõrgemad depressiooninäitajad kui neil, kel ei olnud kiusamisega nii sagedast kokkupuudet. Näiteks LGBT+ õpilastel, kes kogesid oma soolise eneseväljenduse tõttu keskmisest enam kiusamist, on kõrgem depressioonitase pea poolteist korda tõenäolisem kui neil, kes kogesid keskmisest vähem kiusamist (60% vs 42%) (joonis 13).

⁵ OECD rahvusvaheline õpilaste õpitulemuslikkuse hindamise uuring

Joonis 13. Depressiooni ja kiusu ohvriks olemise seos

LGBT+ õpilastel, kes on kogenud keskmisest enam kiusamist, olid ka madalamad enesehinnangu näitajad. Näiteks LGBT+ õpilastel, kes kogesid oma seksuaalse orientatsiooni tõttu keskmisest enam kiusamist, oli väiksema tõenäosusega keskmisest kõrgem enesehinnang kui neil õpilastel, kes kogesid vähem kiusamist (29% vs 51%) (joonis 14).

Joonis 14. Enesehinnangu ja ja kiusu ohvriks olemise seos

KAASAV KOOLIKESKKOND JA SELLE MÕJU LGBT+ ÕPILASELE

Turvalist koolikeskkonda ja positiivsemat koolikogemust loovad LGBT+ õpilastele erinevad faktorid, nagu koolitöötajate toetus, LGBT+ kogukonda puudutav teave õppematerjalides ning koolieeskiri, mis sisaldab suuniseid, kuidas igasugust, sh haavatavatesse gruppidesse kuuluvate noorte kiusamist ennetada ja selle korral sekkuda.

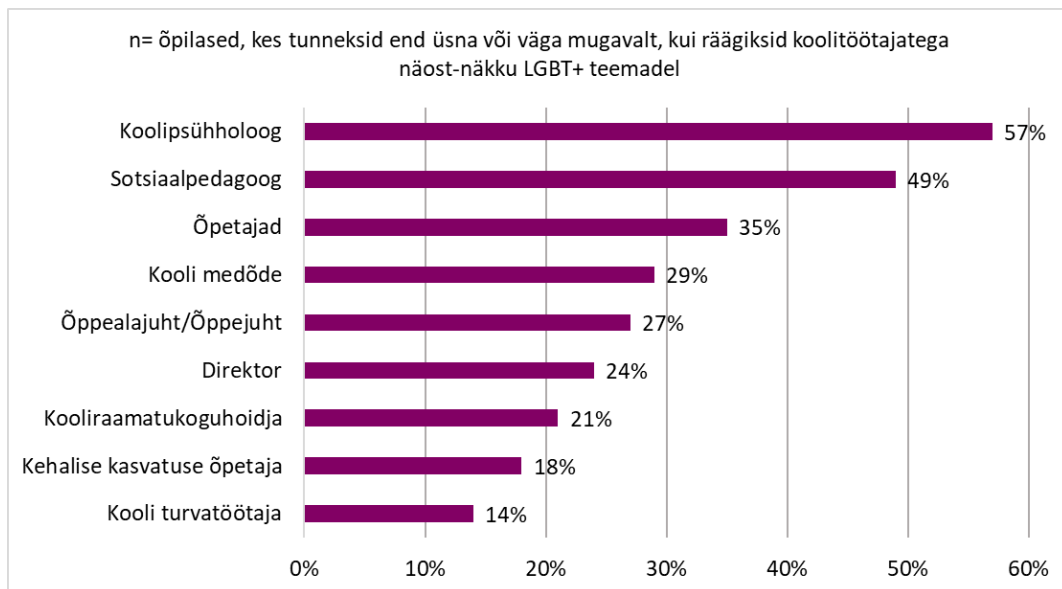
Kuna õpilane veedab koolis suure osa oma ajast, on koolil võimalus ja vastutus pakkuda noorele talle vajalikku infot ja tuge. Ometi tundis vaid 34% LGBT+ õpilastest, et nende koolis on kaasõpilased LGBT+ inimeste osas väga või üsna aktsepteerivad. Ainult 30% LGBT+ õpilastest teadis ning külastas LGBT+ noortele suunatud üritusi ja gruppe väljaspool oma kooli. Samas teadis enamik uuringus osalenud noori oma koolis veel vähemalt ühte LGBT+ õpilast. See näitab, et paljud LGBT+ õpilased jäävad ilma nii kogukonnast kui toetusest, mistõttu on kooli tugisüsteemid eriti olulised.

Koolitöötajate toetus

LGBT+ õpilaste jaoks on oluline õpetajate ja teiste koolitöötajate toetus. Võimalus rääkida hooliva ja usaldusväärse täiskasvanuga võib vähemusgruppi kuuluvate või kiusatavaks osutunud noorte koolikogemuse positiivsemaks muuta. Samuti võib koolitöötaja olla ainus, kellega LGBT+ õpilane oma lugu jagada saab, eriti kui noore koolikaaslased, tutvuringkond või pere ei ole toetav või tal puudub ligipääs LGBT+ kogukonnale.

90% LGBT+ õpilastest teadis vähemalt ühte koolitöötajat, kes on nende arvates LGBT+ õpilaste suhtes aktsepteeriv. Samas teadis ainult 42% LGBT+ õpilastest oma koolis kuut või enamat LGBT+ õpilaste suhtes toetavat koolitöötajat. 44% LGBT+ õpilastest ütles, et kooli juhtkonna liikmed on LGBT+ inimeste suhtes neutraalsed, 31% vastas, et nad on väga või mingil määral toetavad, ning 25% ütles, et nad olid mingil määral või väga mittetoetavad.

Kõige mugavamalt tunneksid LGBT+ õpilased end LGBT+ teemadel rääkimas koolipsühholoogi (57%) ja sotsiaalpedagoogiga (49%). 35% LGBT+ õpilastest tunneks end mugavalt rääkides oma õpetajaga. Kõige vähemmugavaks hinnati rääkimist kooli turvatöötajaga (joonis 15).

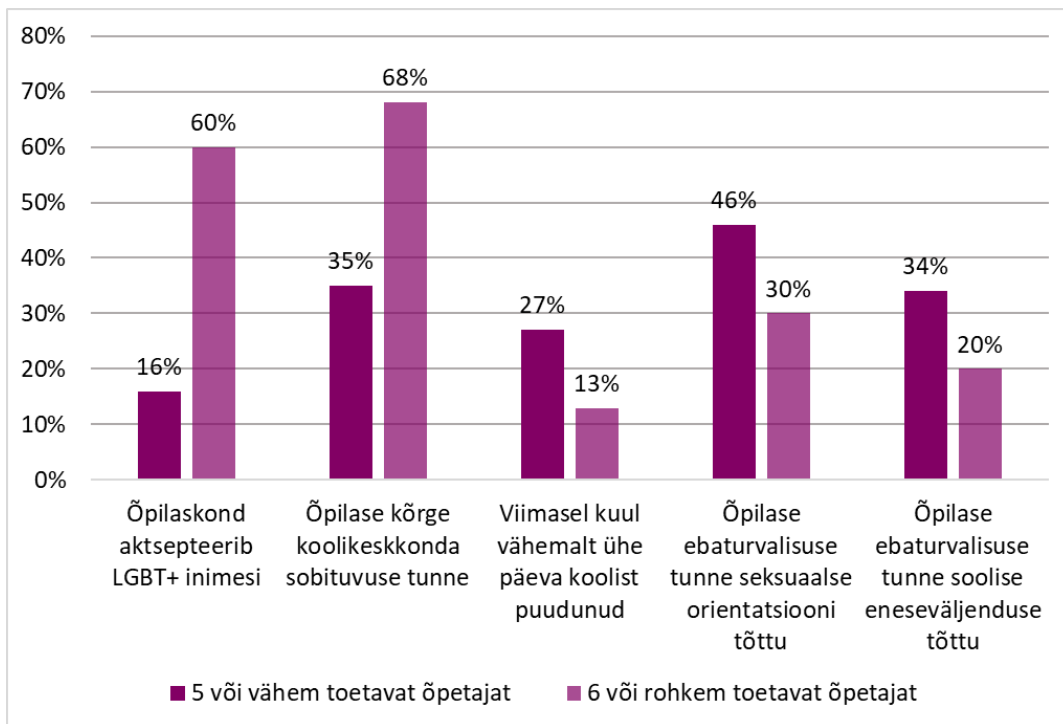

Joonis 15. Kellega tunneksid LGBT+ õpilased end LGBT+ teemadel rääkides mugavalt

Toetavad koolitöötajad ja parem koolikogemus

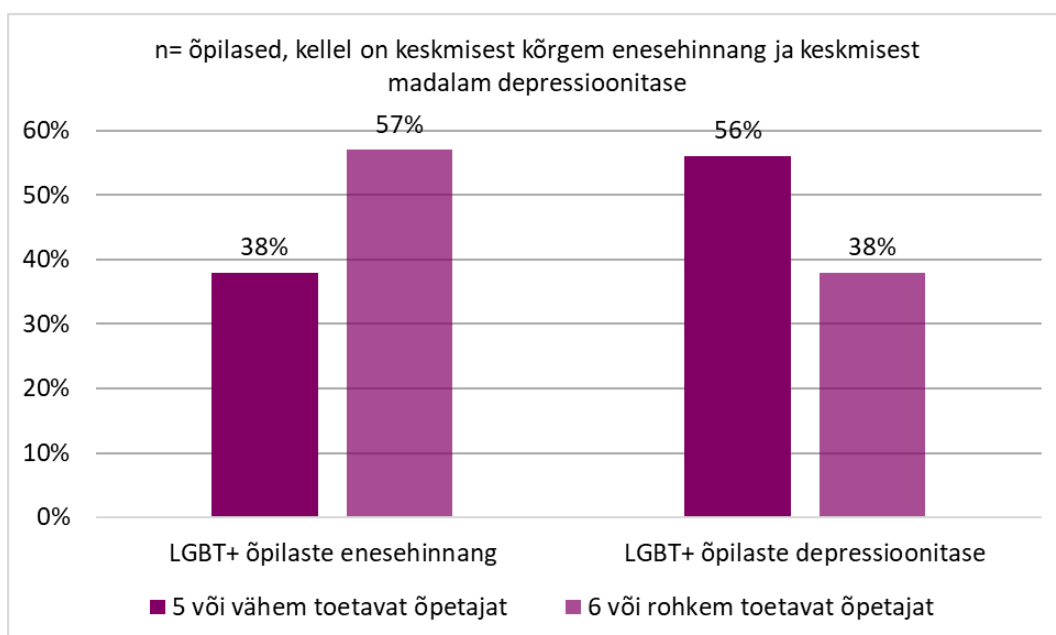
Toetavatel koolitöötajatel on oluline osa LGBT+ õpilaste parema koolikogemuse ning positiivsema kooli ja õppimise suhtumise loomisel. Õpilased, kel oli rohkem toetavaid õpetajaid ja koolitöötajaid,

- tundsid suurema tõenäosusega, et õpilaskond on aktsepteerivam LGBT+ inimeste suhtes;
- tundsid suurema tõenäosusega end kooliperre sobituvat;
- tundsid väiksema tõenäosusega end ebaturvaliselt seksuaalse orientatsiooni, sooidentiteedi või soolise eneseväljenduse tõttu;
- puudusid koolist väiksema tõenäosusega (joonis 16).

Joonis 16. Toetavate õpetajate olemasolu ja selle seos LGBT+ õpilaste koolikeskkonna tajumisega

LGBT+ õpilastel, kellel on rohkem toetavaid õpetajaid ja koolitöötajaid, esinesid ka kõrgemad enesehinnangu näitajad (57% vs 38%) ja madalamad depressiooni näitajad (38% vs 56%) (joonis 17).

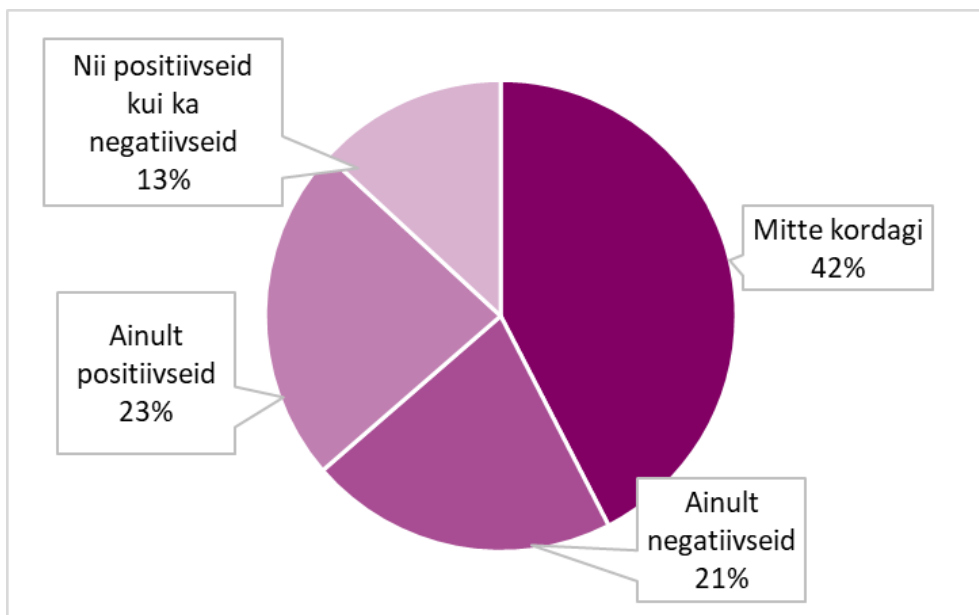
Joonis 17. Toetavate õpetajate olemasolu ja selle seos LGBT+ õpilaste enesehinnangu ja depressiooniga

Kaasavad õppematerjalid

LGBT+ õpilaste koolikogemust mõjutab ka see, kas ja kuidas õppetöös LGBT+ teemasid kajastatakse. Näiteks võib LGBT+ ajaloo ja positiivsete eeskujude tutvustamine koolis parandada LGBT+ õpilaste kuuluvustunnet ning ühtlasi pakub see adekvaatset teavet LGBT+ kogukonna kohta.

42% LGBT+ õpilastest ütles, et nende koolis pole LGBT+ teemasid üldse käsitletud, ja 21% vastas, et nende koolis on käsitlus olnud negatiivne (joonis 18).

Joonis 18. Viimase kooliaasta jooksul käsitleti mõnes tunnis teemasid lesbide, geide, biseksuaalsete või transsooliste (LGBT) inimeste, ajaloo või sündmuste kohta?

LGBT+ teemade positiivse käsitlusega kokku puutunud õpilased märkisid, et enim on nad seda märganud inimeseõpetuse (16%) ja ühiskonnaõpetuse tunnis (13%) (tabel 4). Samas tunneks 63% LGBT+ õpilastest end ebamugavalt, kui nad ise LGBT+ teemasid tunnis tõstataks.

Tabel 4. LGBT teemade positiivne kajastamine koolitunnis (n = 559)

Ainetund	Positiivse kajastuse %
Inimeseõpetus	16%
Ühiskonnaõpetus	13%
Ajalugu	12%
Terviseõpetus	8%
Perekonnaõpetus	8%
Eesti keel / Kirjandus	8%
Võõrkeel	7%
Psühholoogia	6%
Kunstiõpetus / Kunstiajalugu	5%
Füüsika	3%
Muusika	3%
Matemaatika	1%
Muu	1%

Õpilased märkisid, et LGBT+ teemasid sisaldavaid õppematerjale koolis enamasti pole. Vaid 27% vastajatest ütles, et nende õppematerjalid sisaldasid LGBT+ temaatikat, kuid 56% õpilastest ütles, et neil on ligipääs kooliarvutitele, mille kaudu nad pääsevad ligi LGBT+ teemadega seotud infole.

„Meil ei ole peaaegu mitte kunagi räägitud koolis tundides midagi LGBT teemal, meil eelmine aasta isegi oli natuke kirjutatud LGBT kohta inimeseõpetuse õpikus aga õpetaja jättis selle teema lihtsalt vahele“

„8. klassis lappasin huvi pärast oma inimeseõpetuse õpikut ning leidsin lehe, kus räägiti LGBTst, kuid tundides jäeti tuimalt see lehekülg vahele. Kõik need 9 aastat, kus ma olen koolis käinud pole ma kordagi kuulnud tundides ega loengutes midagi LGBT kohta. Tänu sellele enamuse õpilasi arvabki, et eksisteerivad vaid heterod ja cissoolised.“

„LGBT+-temaatilistest asjadest räägitakse ainult 12.klassi perekonnaõpetuse ÜHES tunnis ja rohkem mitte. See paneb mind väga halvasti tundma.“

„Seksuaalõpetus on täielikult suunatud ainult heteroseksuaalsele vahekorrale ning ma tunnen, et ma ei tea piisavalt, et samasoolise inimesega vahekorda astuda, kui ma tahaksin.“

„Mulle meenub seik põhikoolist, kus minu inglise keele õpetaja kulutas terve 45 minutit sellele, et kritiseerida geiparaade. Lisaks ei meeldinud talle kooseluseadus ning ta rääkis tervele klassile, kuidas abielu peaks ikka ainult mehe ja naise vahel olema.“

Kaasav õppetöö

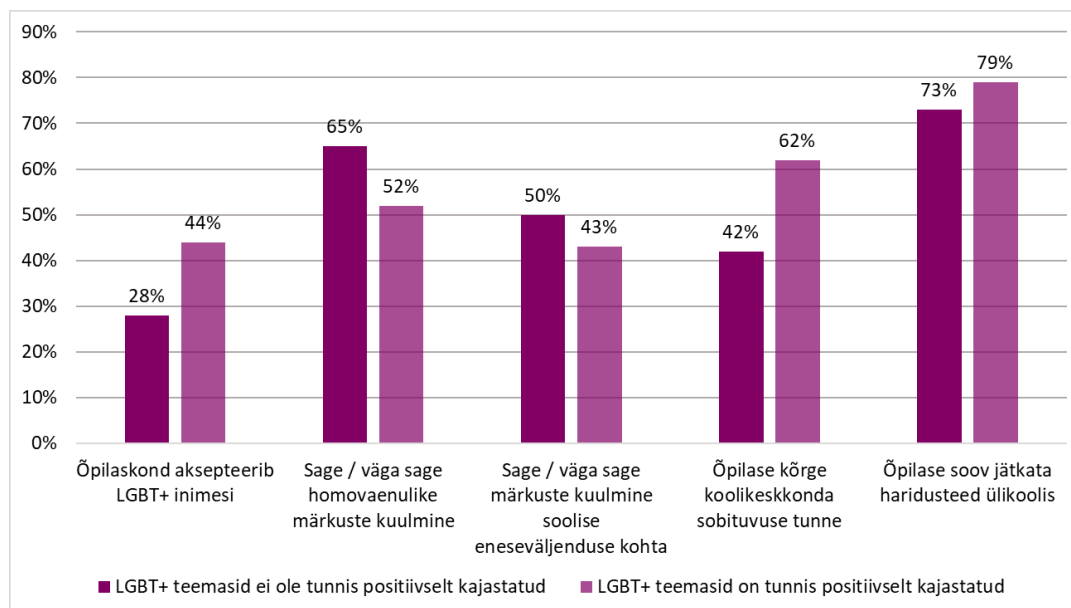
LGBT+ teemade positiivne kajastus õppeainetes aitab LGBT+ õpilasel tunda end võrdväärse koolipere liikmena ja oma haridusteed pikemalt jätkata. Samuti võib LGBT+ teemade kajastamine tunnis parandada heteroseksuaalsete ja cis-sooliste⁶ noorte suhtumist LGBT+ kogukonda ja seega ka oma LGBT+ koolikaaslastesse ning võimaldada ka neil endilvoma identiteeti turvaliselt avastada ja mõista.

---

⁶ Cis-sooline on inimene, kelle bioloogiline sugu ja sooidentiteet ühtivad.

LGBT+ õpilased, kelle koolis on LGBT+ teemasid positiivselt kajastatud, märkisid teistega võrreldes,

- et õpilaskond on aktsepteerivam LGBT+ õpilaste suhtes;
- et nad on koolis kuulnud vähem homovaenulikke märkusi või negatiivseid märkusi soolise eneseväljenduse kohta;
- et nad tunnevad end kooliperre rohkem sobituvat;
- et neil on suurem soov jätkata oma kooliteed (joonis 19).

Joonis 19. Õppetöös LGBT+ teemade positiivne kajastamine ja selle seos LGBT+ õpilaste koolikeskkonna tajumisega

Kooli kodukord

Kooli kodukord, eeskiri või muu sarnane dokument, mis käsitleb vaimset ja füüsilist vägivalda, on mõjus tööriist kooliperrele turvalise keskkonna loomisel. Kodukord võib olla üldine või käsitleda täpsemalt kiusamist erinevatel alustel, muu hulgas seksuaalse orientatsiooni, sooidentiteedi ja soolise eneseväljenduse alusel toimuvat kiusamist. Kui koolil on kodukord, mis julgustab kiusamisjuhtumite raporteerimist, saadab see kooliperrele tugeva sõnumi, et koolis ei ole kiusamine aktsepteeritud. Põhjalikud ja selged kodukorrad tagavad õpilastele parema kaitse, sest kooliperre on teadlikum õigustest ja reeglitest ning vajadusel osatakse erinevaid juhtumeid lahendada.

53% LGBT+ õpilastest ütles, et nende koolis puudub kiusamist, ahistamist või ründamist käsitlev kodukord või et nad pole selle olemasolus kindlad. Vaid 2% LGBT+ õpilastest ütles, et nende koolis on selline kodukord ning selles on mainitud ka seksuaalne orientatsioon ja sooline identiteet / sooline eneseväljendus:

- Kodukord puudub / pole kindel selle olemasolus 53%
- Kodukord on olemas 47%
  - Üldine (ei sisalda ei seksuaalset orientatsiooni, soolist identiteeti ega soolist eneseväljendust / pole kindel, et sisaldab) 45%
  - Sisaldab ainult soolist identiteeti / soolist eneseväljendust 1%
  - Põhjalik eeskiri (sisaldab nii seksuaalset orientatsiooni, soolist identiteeti kui ka soolist eneseväljendust) 1%

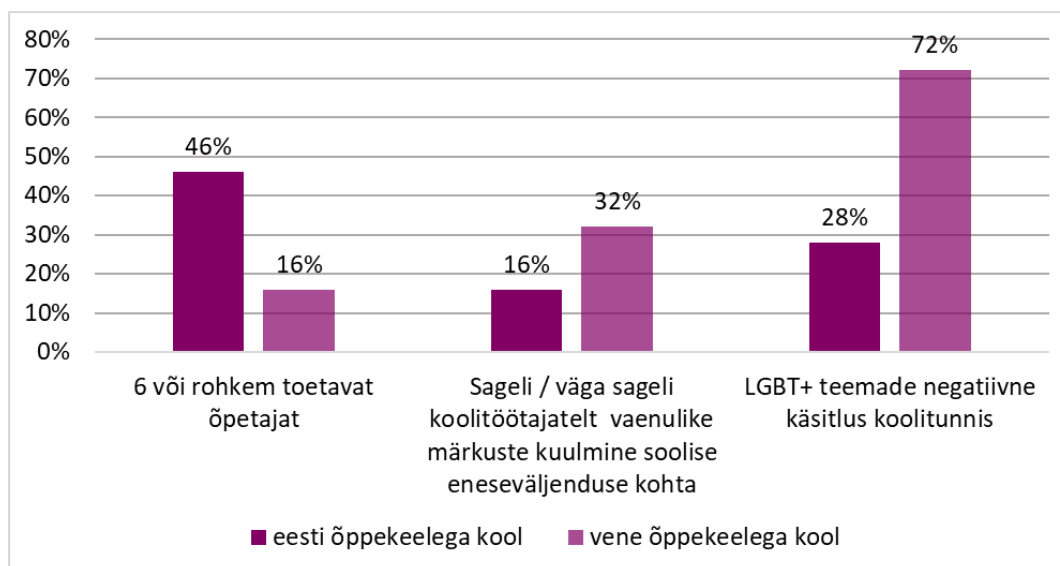
Kuna õpilased ei pruugi kodukorra olemasolust või selle sisust teada, ei pruugi need arvud peegeldada tegelikkust. Seda enam on selge, et õpilased peavad olema kaasatud selliste dokumentide loomisesse ning need peavad olema ligipääsetavad.

Lähtuvalt õpilaste vastusest selle kohta, kas nende koolis on kodukord, mis kaitseb kiusamise või ahistamise eest, said nad hinnata, kas kodukorra olemasolu mõjutas mingil moel LGBT+ noorte koolikogemust. Õpilased, kes olid teadlikud mingistki kodukorrast, hindasid õpetajate sekkumist kiusamise või ahistamise juhtumite korral efektiivsemaks (61% vs 29%). Samas ei ilmnenud seost kooli kodukorra olemasolu ja õpilaste kooliturvalisuse tajumise vahel. Põhjus võib olla selles, et enamik kodukordasid ei sisaldanud selget viidet LGBT+ õpilaste kaitsele. Samuti peab meeles pidama, et eelmainitud seos ei pruugi vastata tegelikkusele, kuna õpilaste vastused sõltuvad nende teadlikkusest ja tajust.

KOOLITÖÖTAJATE SUHTUMISE ERINEVUS EESTI JA VENE ÕPPEKEELEGA KOOLIDES

Eestis on põhjust võrrelda eesti ja vene õppekeelega koole. Viimase LGBT-teemalise avaliku arvamuse uuringu⁷ järgi on venekeelsete Eesti elanike seas suhtumine LGBT+ inimestesse tunduvalt negatiivsem kui eestikeelsete seas, mistõttu võivad venekeelsed koolid olla LGBT+ õpilastele ebaturvalisemad.

Mainimisväärsed erinevused ilmnedki koolitöötajate suhtumises. Nimelt puutusid vene õppekeelega koolide LGBT+ õpilased suurema tõenäosusega kokku koolitöötajate negatiivsete kommentaaridega õpilaste soolise eneseväljenduse kohta, negatiivse õppesisuga LGBT+ teemade osas ning ühtlasi oli noortel ka vähem toetavaid koolitöötajaid (joonis 20).

Joonis 20. Eesti ja vene õppekeelega koolide võrdlus

⁷ Eesti Inimõiguste Keskuse LGBT-teemaline avaliku arvamuse [uuring](#).

UURINGU KOKKUVÕTE JA ANALÜÜS

Uuringu tulemused juhivad tähelepanu mitmele levinud probleemile. Negatiivne suhtumine LGBT+ inimestesse ja teemadesse mõjutab oluliselt LGBT+ õpilasi, kuid võib avaldada mõju ka teistele noortele. Seni, kuni LGBT+ identiteete seostatakse millegi halvaga, võib sellega seotud vägivalda ohvriks langeda iga noor, hoolimata tema kuuluvusest sellesse kogukonda.

Samuti võib vale ettekujutus seksuaalsusest ja soost laiemalt tekitada (mitte ainult LGBT+) teismelises raskusi oma identiteedi määratlemisel, tunnetest ja eelistustest arusaamisel ning ebakindlust, mis omakorda võib viia (seksuaalse) riskikäitumise, stressi, depressiooni või suitsiidini.

Järgnevaid kokkuvõtteid uuringu olulisematest leidudest peab seega silmas pidama kogu koolipere.

- Eesti kool on LGBT+ õpilase jaoks nende identiteedi tõttu ebaturvaline ja märkimisväärselt vägivaldne keskkond. Uuringus osalenud LGBT+ õpilased tundsid end koolis ebaturvaliselt eelkõige oma seksuaalse orientatsiooni (39%) ja soolise eneseväljenduse tõttu (28%). Lisaks märkis 68% LGBT+ õpilastest, et viimase kooliaasta jooksul on nad kogenud vaimset vägivalda just nende seksuaalse orientatsiooni, soo või soolise eneseväljenduse tõttu. Vähemalt viiendik LGBT+ õpilastest on viimase kooliaasta jooksul kogenud füüsilist vägivalda ja kolmandik oli kogenud seksuaalset ahistamist. Kõrged numbrid näitavad, et LGBT+ õpilaste kogetud vaenu ja vägivalda lahendamisel ei piisa vaid üldistest kiusamisvastastest jm meetmetest, vaid lähenema peab ka LGBT+ teemade spetsiifikat silmas pidades.
- LGBT+ õpilaste haridustee on katkendlik. Näiteks need LGBT+ õpilased, kes kogesid oma soolise eneseväljenduse tõttu keskmisest enam kiusamist, puudusid koolist kolm korda suurema tõenäosusega (38% vs 13%). 21% LGBT+ õpilastest oli viimasel koolikuul puudunud vähemalt ühel koolipäeval, sest nad tundsid, et kool, kooli- või kodutee ei ole turvaline. Vaid 43% vastanutest ei väldi koolis ebamugavuse või ebaturvalisuse tõttu ühtegi ruumi või tundi. Lisaks vastas 77% LGBT+ õpilastest, et koolikaaslased on neid meelega tegevustest välja jätnud. Katkendlik haridustee mõjutab saadava hariduse kvaliteeti ning riivab lapse õigust haridusele. Samuti võib see negatiivselt mõjutada noore motivatsiooni jätkata haridusteed ja seega ka tema edu tööturul.
- Koolid ei taga kõigi õpilaste põhivajaduste rahuldamiseks turvalisi tingimusi, sest ebamugavuse või ebaturvalisuse tõttu vältisid LGBT+ õpilased kõige sagedamini mh tualettruume (19%) ja sööklad (18%). Õpilane võib seetõttu olla olukorras, kus ta ei saa keskenduda õppetööle, kuna peab leidma muid võimalusi põhivajaduste rahuldamiseks (nt

käima tualetis või sööklas tunni ajal) või kannatama puudust ja ebamugavust (kui ta ei saa süüa või tualetis käia).

- Ebamugavuse või ebaturvalisuse tõttu vältisid LGBT+ õpilased kõige sagedamini neid ruume, mis on seotud soolise määratlusega, nagu kehalise kasvatus tunde (31%), riietusruume (31%) ja tualettruume (19%). Sugu ja selle variatiivsust on raskem mõista kui seksuaalsust, mistõttu levib soo ja soolise eneseväljenduse kohta rohkem väärinfot ja vaenu, mille all erineva sooidentiteediga LGBT+ õpilased kannatavad. Ka see võib negatiivselt õppetöle mõjuda, sest õpilane võib kulutada aega ja energiat muude võimaluste leidmisele, puududa tundidest või saada ebaturvalise ruumi tagajärjena õppetöös märkusi, nt kehalise kasvatus tunnile sobivate riide puudumise eest.
- Koolikeskkonda muudab ebaturvaliseks ja vaenulikuks lisaks vägivallale ka vaenulik keelekasutus. Näiteks märkis 60% LGBT+ õpilastest, et on kuulnud teisi õpilasi tegemas homovaenulikke märkusi, nagu „see on nii gei“, „lesbar“ ja „pede“, väga sageli või sageli. Homovaenulikke märkusi kuuldes saavad sekkuda kaasõpilased. Siiski märkis vaid 2% vastanutest, et kaasõpilased sekkusid alati, ning 55% vastas, et nende kaaslased ei sekkunud kunagi. Vaenulik keelekasutus mõjutab nii neid õpilasi, kelle kohta märkusi tehakse, kui ka neid, kes seda pealt kuulevad. Ühelt poolt kujundab see viimaste suhtumist LGBT+ õpilastesse, teisalt on teada, et kiusamise pealtnägemine mõjutab negatiivselt ka kõrvalseisjaid.
- Ebaturvaline ja vaenulik koolikeskkond ei tulene üksnes teiste õpilaste sõnadest ja tegudest, vaid ka koolitöötajate vaenulikust keelekasutusest. 57% LGBT+ õpilastest märkis, et olid kuulnud homovaenulikke kommentaare õpetajatelt ja teistelt koolitöötajatelt. Samuti ei sekku paljud koolitöötajad, kui kuulevad õpilasi homovaenulikke märkusi tegemas. 61% vastanutest märkis, et juuresviibinud koolitöötajad ei sekkunud kunagi ja vaid 2% vastanutest märkis, et sekkuti alati. Kui suur osa koolitöötajaid on vaenuliku keelekasutusega ega sekku vaenulikku olukorda, normaliseerib see taolist keelekasutust ka õpilaste seas. Koolitöötajad on eeskujuks kogu kooliperele.
- Uuringust selgus ka teatud suhtumine soonormidesse. 48% LGBT+ õpilastest märkis, et on koolis kuulnud kommentaare kellegi soolise eneseväljenduse kohta väga sageli või sageli. Rohkem on kuulnud märkusi nende kohta, kes ei ole piisavalt „mehelikud“, kui nende kohta, kes ei ole piisavalt „naiselikud“. Sellest võib järeldada, et soole vastavat eneseväljendust peetakse olulisemaks nende puhul, kes on või keda peetakse meessoost olevaks, kui nende puhul, kes on või keda peetakse naissoost olevaks. Ka negatiivsetesse märkustesse soolise

eneseväljenduse kohta sekkuvad koolitöötajad vähem (mitte kunagi 72%) kui homovaenulike märkuste puhul (mitte kunagi 61%), sest need ei pruugi neile nii selgesti märgatavad või mõistevatad olla ja need on ühiskonnas rohkem normaliseeritud.

- Kui LGBT+ õpilased kogeavad koolis vägivalda, siis ei soovi nad sellest enamasti kedagi teavitada. Vaid 33% LGBT+ õpilastest, kes olid kogenud vägivalda, andsid juhtunust teada koolitöötajale, kusjuures vaid 12% tegid seda alati või enamasti. Peamiselt ei soovinud õpilased juhtunust teada anda seepärast, et ei arvatud, et koolitöötaja midagi ette võtaks (51%), või ei tahtnud õpilane, et tema LGBT+ identiteet koolis või peres teatavaks saaks (44%). Õpilaste vastused näitavad, et paljud neist ei usalda ei koolitöötajaid ega oma pereliikmeid ka olukordades, kus keegi neid aitama ja toetama peaks. Kuna pere ja kool on noorele kaks peamist tugivõrgustikku, jäävad nad lisaks emotsionaalsele toele ilma ka täiskasvanute abist probleemide lahendamisel.
- Viimase LGBT-teemalise avaliku arvamuse uuringu⁸ järgi on venekeelsete Eesti elanike seas suhtumine LGBT+ inimestesse tunduvalt negatiivsem kui eestikeelsete seas, mistõttu võivad venekeelsed koolid olla LGBT+ õpilastele ebaturvalisemad. Koolikeskkonna uuringu tulemuste põhjal ilmnisidki mainimistväärt erinevused koolitöötajate suhtumises. Nimelt puutusid vene õppekeelega koolide LGBT+ õpilased suurema tõenäosusega kokku koolitöötajate negatiivsete kommentaaridega õpilaste soolise eneseväljenduse kohta (72% vs 28%), negatiivse õppesisuga LGBT+ teemade osas (32% vs 16%) ning ühtlasi oli noortel ka vähem toetavad koolitöötajaid (46% vs 16%).
- Info ja eeskuju LGBT+ teemadel puudub ka õppetöös. 60% õpilastest ütles, et nad kas polnud koolis LGBT+ teematikaga üldse kokku puutunud või olid kokku puutunud selle negatiivse käsitlusega. Kui LGBT+ õpilased ei näe neile oluliste teemade kajastust ka tunnis, siis koos tunnivälise vägivallaga võib see nad jätta emotsionaalsesse ja sotsiaalsesse isolatsiooni. Lisaks mõjutab LGBT+ teemade tunnis käsitlemise viis kaasõpilaste ja õpetajate suhtumist ning keelekasutust, mille mõjusid on eraldi kirjeldatud.
- Kiusamise ohvriks langemine võib nõrgestada kuuluvustunnet kooliperes, negatiivselt mõjutada akadeemilisi tulemusi ja kahjustada vaimset tervist. Näiteks LGBT+ õpilastel, kes kogesid oma seksuaalse orientatsiooni tõttu keskmisest enam kiusamist, oli väiksema tõenäosusega keskmisest kõrgem enesehinnang kui neil õpilastel, kes kogesid vähem kiusamist (29% vs 51%).

---

⁸ Eesti Inimõiguste Keskuse LGBT-teemaline avaliku arvamuse [uuring](#).

- Kui LGBT+ noored puutuvad koolis kokku toetavate õpetajate ja koolitöötajatega, kui tundides käsitletakse LGBT+ teematikat positiivses võtmes, siis on õpilaskond suurema tõenäosusega LGBT+ õpilaste osas aktsepteerivam ning LGBT+ noored tunnevad ennast turvalisemalt ja kooliperre kuuluvana, õpivad paremini ning on paremate vaimse tervise näitajatega. Näiteks LGBT+ õpilastel, kellel on rohkem toetavaid õpetajaid ja koolitöötajaid, esinesid ka kõrgemad enesehinnangu näitajad (57% vs 38%) ja madalamad depressiooni näitajad (38% vs 56%).

SOOVITUSED KOOLIKESKKONNA TURVALISUSE PARANDAMISEKS

Uuringu tulemuste põhjal on soovitused LGBT+ noorte heaolu parandamiseks järgmised:

Kooliomanikele ja Haridus- ja Teadusministeeriumile

- olla eeskujuks kooliperele, kogukonnale ja ühiskonnale, seistes haavatavate noorte eest ning julgedes avalikult rääkida LGBT+ õpilastest ja teemadest hariduses;
- lähtuda oma tegevustes (sõnavõtted, projektid jm) eri ühiskonnagruppide erinevast teadlikkusest LGBT+ teemadel, mis peegeldub ka koolides;
- toetada ja julgustada koolijuhte ja -töötajaid LGBT+ teemade käsitlemisel ja sellest tulenevate võimalike konfliktide lahendamisel;
- järjepidev koostöö valdkonna organisatsioonidega.

Koolijuhtidele

- olla eeskujuks kooliperele, kogukonnale ja ühiskonnale, seistes haavatavate noorte eest, julgedes avalikult rääkida LGBT+ õpilastest ja teemadest hariduses ning toetades ja julgustades oma kolleege;
- toetada ja julgustada koolitöötajaid LGBT+ teemade käsitlemisel ja sellest tulenevate võimalike konfliktide lahendamisel;
- osaleda ise ja motiveerida koolitöötajaid osalema täiendkoolitustel LGBT+ ja teiste haavatavate noortega töötamise teemadel;
- osaleda täiendkoolitustel, mis käsitlevad üldiseid kiusu ja turvalisuse teemasid, nagu ligipääsetav ruum, turvalisem ruum, kaasamine, kiusuennetus, õiglane ja ligipääsetav haridus jms;
- koostöös koolitöötajatega hinnata kooli füüsilist ruumi lähtuvalt sellest, kas kõigil õpilastel, sh LGBT+ noortel on turvaline ligipääs kõikidele tundidele ja üldkasutatavatele ruumidele, sh riietus- ja tualettruumidele, ning teha vajalikud muudatused;
- luua kodukord, mis sisaldab selgelt kirjeldatud süsteemi, kuidas teavitada ja sekkuda erinevate olukordade puhul, sh kiusamisjuhtumite korral, mis põhinevad seksuaalsel ja soolisel identiteedil ning soolisel eneseväljendusel, aga ka puudel, rahvusel, religioonil või muul tunnusel, ning motiveerida õpilasi kodukorraga tutvuma ja seda järgima.

Koolitöötajatele

- osaleda LGBT+ ja teiste haavatavate noorte teemasid käsitlevatel täiendkoolitustel, et tagada kõigi õpilaste kaasamine ja toetamine;
- osaleda täiendkoolitustel, mis käsitlevad üldiseid kiusu ja turvalisuse teemasid, nagu ligipääsetav ruum, turvalisem ruum, kaasamine, kiusuennetus, õiglane ja ligipääsetav haridus jms;
- jääda igat teemat käsitledes professionaalseks, sh korrektne ja kaasav keelekasutus ning teaduspõhine info;

- integreerida LGBT+ teemasid ainekavasse, käsitledes neid ise või kutsudes tundi valdkonna spetsialiste;
- toetada õpilasi kooli haridus- ja huvitegevuses LGBT+ ja teiste haavatavate noorte teemade käsitlemisel;
- tagada ligipääs LGBT+ materjalidele kooli raamatukogus.

Ülikoolidele

- pakkuda õppivatele ja juba töötavatele haridusvaldkonna ja teistele noortega tegelevatele spetsialistidele väljaõpet LGBT+ ja teiste haavatavate noortega töötamiseks;
- järjepidev koostöö valdkonna organisatsioonidega.

Soovituste täitmisel saab pöörduda Eesti LGBT Ühingu poole. Ühingul on pikaajaline kogemus noorte ja noortega töötavate spetsialistide koolitamises, õppematerjalide koostamises, noorte igapäevases nõustamises ning haridusvaldkonna spetsialistide kaasamises.

EESTI LGBT ÜHINGUST

Eesti LGBT Ühing on LGBT+ (lesbi, gei, bi, trans ja muu seksuaal- ja sooidentiteediga) inimeste ja nende lähedaste heaks töötav mittetulundusühing. Ühingu missioon on toetada LGBT+ kogukonda ja nende lähedasi, pakkudes tugiteenuseid ja teostades huvikaitset, ning parandada teavitustegevusega ühiskonna teadlikkust LGBT+ teemadest.

Ühingu tegevusvaldkonnad

- kogukond
  - kogukonnakeskus ja raamatukogu
  - üritused, sh tugigrupid
  - juriidiline, psühholoogiline ja kogemusnõustamine
- huvikaitse
  - juriidiline nõustamine
  - kogukonna huvide esindamine
- haridus
  - koolitused spetsialistidele ja noortele
  - praktikavõimalused
  - uurimistöode jm kirjatükkide juhendamine
- strateegiline kommunikatsioon
  - ühingu ja kogukonna esindatus meedias
  - meedia monitoorimine
  - ajakirjanike nõustamine

Eesti LGBT Ühingu kontaktid

Kaarli pst 5–1, Tallinn 10119

+372 5551 5817

info@lgbt.ee

www.lgbt.ee

www.facebook.com/EestiLGBT

www.instagram.com/lgbt.ee